

Voiko iäkkäiden kaatumisia estää?

Geriatripäivät 300109, Oulu

Pentti Koistinen

LT, ylilääkäri, Oulun kaupunginsairaala

lökkäät kaatuilevat usein kohtalokkaasti

Yli 65-vuotiaista joka 3. kaatuu ainakin kerran vuodessa, näistä 50% kaatuilee jatkuvasti, 5% kaatumisista johtaa vammaan (Tinetti ym.2001) ja 1-2% lonkkamurtumaan

- **Fataalit kaatumistapaturmat vv. 1993-2003 ovat yleistyneet 45/60% M/N (32-46/100000 ja 20-31/100000)**

<http://www.cdc.gov/mmwr/pdf/wk/mm5545.pdf>,2005

- **Lonkkamurtuma on >75v yleisin murtuma (Gullberg G, 1997)**

Kansallisia suosituksia löytyy arvostetuilta tahoilta:

<http://www.nice.org.uk/CG021NICEguideline>

<http://www.nia.nih.gov/HealthInformation/Publications/falls.htm>

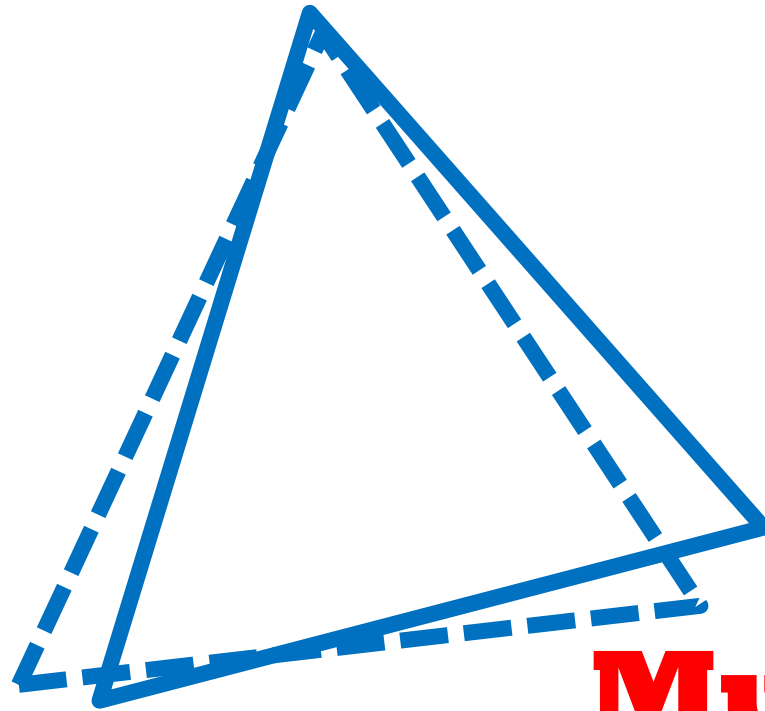
Miksi ikäihminen kaatuu?

Campbell et al. J Gerontol 1989;44:M112-7

Syy	ka. %	vaihteluväli
Trauma tai ympäristötekijä	31	1-53
Kävely- tai tasapainovaikeus	17	4-39
Huimaus	13	0-30
"Drop attack"	9	0-52
Sekavuus	5	0-14
Posturaalinen hypotonia	3	0-24
Syncope	0,3	0-3
Muut syyt	5	0-21
Tuntematon syy	5	0-21

Liikunta

Kaatumiset

Murtumat

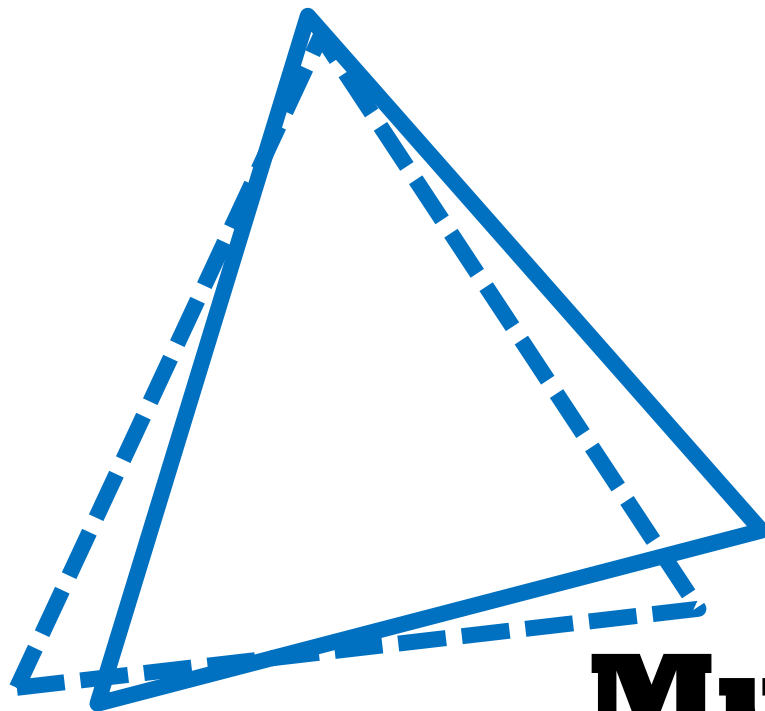

Kaatumisiin liittyviä tekijöitä 1)

Käypähoitosuositus; Lonkkamurtumien hoito, v.2006

Vahva tutkimusnäyttö	Näytön aste
Liikkumisen ja tasapainon hallinnan vaikeudet, lihasheikkous	A
Heikko näkökyky	A
Muistihäiriö	A
Käytössä yhtäaikaisesti enemmän kuin neljä lääkettä	A
Käytössä rauhoittavia tai unilääkkeitä, masennuslääkkeitä, neurolepteja	A
Parkinsonin tauti	A
Ikä yli 80	
Apuvälineen käyttö ja päivittäisissä toiminnoissa selviytymisen ongelmat	
Aiemmat kaatumiset	

Liikunta

Kaatumiset

Murtumat

Kaatumisten estäminen iäkkäillä

Cochrane review 2003, Gillespie LD et al. 1)

- **62 tutkimusta, 21668 osallistujaa**
- **Kirjallisuuden keräys kesäkuuhun 2003**

Kriteerit

- **RCT, suunniteltu vähentämään kaatumista aiheuttavien riskitekijöiden vaikutuksia tai altistusta**
- **Ikä yli 65v**

Päätetapahtuma

- **Kaatumisten määrä**
- **Kaatumisten määrä**

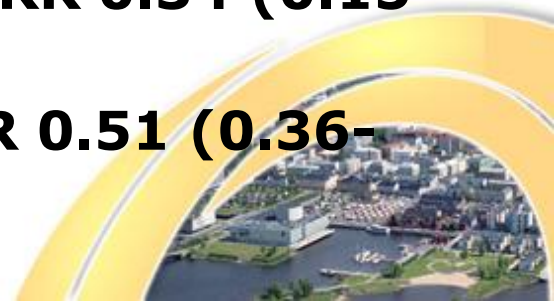

Kaatumisten estäminen iäkkäillä

Cochrane review 2003, Gillespie LD et al. 2)

Todennäköisesti hyödyllisiä interventioita:

- **Moniammatilliset riskikartoitukset ja interventiot**
  - **Valikoimattomalle vanhusväestölle; RR 0.73 (0.63-0.85)**
  - **Kaatuileville tai riskiryhmälle; RR 0.86 (0.76-0.98)**
  - **Palveluasuntojen asukkaille RR 0.60 (0,50-0.73)**
- **Lihaskoivu- ja tasapainoharjoittelu kotona**
  - **ammattihenkilön ohjaamana RR 0.8 (0.66-0.98)**
- **Kotitapaturmariskin kartoitus ja ehkäisy**
  - **Kaatuille vanhuksille RR 0.66 (0.54-0.81)**
- **Psyk.lääkkeiden (1RCT) vähentäminen RR 0.34 (0.15-0.74)**
- **3D liikuntainterventio (Tai Chi 15vk) RR 0.51 (0.36-0.73)**

Parantaako liikunta iäkkäiden tasapainoa? 1)

Cochrane review 2008. Howe TE et al.

- Kirjallisuushaku 1980- helmikuu 2006
- RCT ja quasi-randomoidut tutkimukset jotka oli suunniteltu tasapainon parantamiseksi ikäihmisillä
- Erityisryhmiä koskevat interventiot rajattiin ulkopuolelle
- Tutkittaville satunnaistettu interventio:
  - Yksi tai useampi liikuntamuoto
  - Kontrolliryhmä toteutti tavanomaista liikuntaansa, vapaa-ajan liikuntaa tai pyydettiin kiinnittämään huomiota liikunnan määrään
- 34 tutkimusta, 2883 osallistujaa

Parantaako liikunta iäkkäiden tasapainoa? 2)

Cochrane review 2008. Howe TE et al.

Yhteenveto:

- Liikunnalla oli lyhytkestoinen tilastollisesti merkittävä tasapainoa parantava vaikutus
- Voimaharjoittelulla ja monipuolisella liikuntainterventio parhaat vaikutukset liikkumiseen, tasapainoon ja koordinaatioon
- Useissa tutkimuksissa metodologisia heikkouksia
- Yhtenäisen mittari(sto)n puuttuminen tasapainon arvioimiseksi vaikeuttaa tutkimusten vertailua

Kaatumisia estävät väestöinterventiot

Cochrane review. McClure M et al. 2008 1)

- **Kirjallisuushaku ad maaliskuu 2007**
- **6 (36) tutkimusta (Australia, Tanska, Norja, Ruotsi x2, Taiwan)**
- **Kriteerit:**
  - **Prospektiivinen väestötasoinen RCT**
  - **Ikä > 65v**
- **Poissulku**
  - **Historialliset kontrollit**
- **Mittarit**
  - **Pre-post hoitoa vaativien vammojen ilmaantuvuus väestössä**
  - **Lääketieteellistä hoitoa vaatineiden kaatumistapaturmien ilmaantuvuuden muutos kontrolliväestöön verrattuna**

Kaatumisia estävät väestöinterventiot

Cochrane review. McClure M et al. 2008 2)

Tilastollisesti merkittävät havainnot

- **Australia: 20% ↓ kaatumistapaturmissa**
- **Ruotsi, Lindköping: kaatumisten aiheuttamat murtuma ↓ naisilla**

Yhteenveto

- **Kaatumistapaturmien konstantti väheneminen tukee väitettä, että interventiot väestötason kaatumistapaturmien vähentämiseksi ovat vaikuttavia**
- **Tulosta voidaan käyttää pohjana julkisen terveydenhuollon toimenpiteille**

**Multifactorial assessment and targeted intervention for preventing falls and injuries among older people in community and emergency care settings: systematic review and meta-analysis 1)
Gates et al. BMJ 2008;336:130-3**

- **Kirjallisuushaku maaliskuuhun/2007**
19 tutkimusta (RCT), 5154 osallistujaa:
- **Kriteerit**
  - **Interventio:**
    - **Multifaktoriaalinen interventio, intention to treat**
    - **Avosektori, akuuttiosastot**
  - **Päätetapahtumat:**
    - **Kaatumisten lukumäärä**
    - **Kaatumisten lukumäärä**
    - **Kaatumistiheys**
    - **Kuolemat**
    - **Sairaalahoitot ja terveyspalvelujen käyttö**
    - **Elämänlaatu**

Multifactorial ...2)

Gates et al. BMJ 2008;336:130-3

Tulokset:

- Kaatumisten määrä RR 0.91 (0.82-1.02)
- Kaatumistapaturmat RR 0.90 (0.68-1.20)
- Ei vaikutusta:
  - Sairaalajaksoihin, kuolemiin, laitoshoitoon joutumisiin

Alaryhmä-analyysit:

- Riskiryhmäjaolla, interventioympäristöllä ja multifaktoriaalisuudella ei vaikutusta
- Aktiivista toimintaa sisältävät interventiot näyttivät tehokkaimmilta

Yhteenveto:

- Evidenssi kaatumisten ja kaatujien määrän estämiseksi on vähäinen
- Aineisto oli riittämätön kaatumisten ja kaatumistapaturmien assosiaation suhteen

Effective Exercise for the Prevention of Falls: A Systematic Review and Meta-Analysis 1)

Sherrington et al. JAGS 2008;56:2234-43

- **Kirjallisuushaku toukokuussa/2007**
44 tutkimusta (RCT), 9603 osallistujaa:
- **Kriteerit**
  - **Interventio:**
    - **Liikunta**
  - **Päätetapahtumat:**
    - **Kaatumisten lukumäärä**
    - **Kaatumisten lukumäärä**
    - **Kaatumistiheys**
- **Poissulku**
  - **Jos >25 interventiosta ei sisältänyt liikuntaa**

.... Review and Meta-Analysis 2)

Sherrington et al. JAGS 2008;56:2234-43

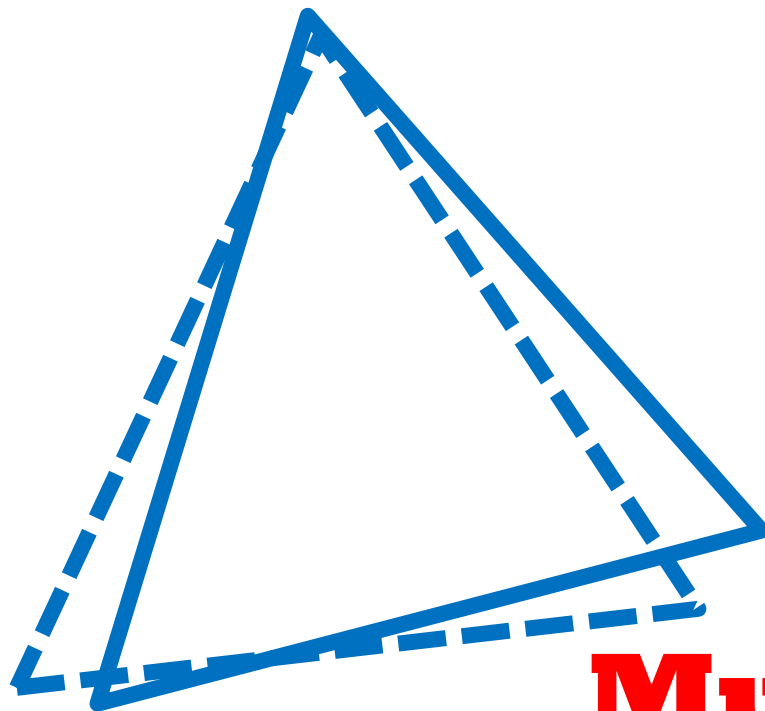
Kaatumiset vähenivät 42% (RR=0,58, CI 0,48-0,69), jos intervention aikana:

- yli 50 tuntia liikuntaa,**
- tasapainoa kehittäviä harjoitteita**
- EI kävelyä sisältävää interventiota**

Edellämainitut muuttujat selittivät 68% interventioiden välisestä vaihtelusta

Liikunta

Kaatumiset

Murtumat

Tasapaino & kaatumiset

- **Aistinelinten merkitys**
  - Näkö, tasapainoelin, kuulo
- **Jalkojen lihasvoiman merkitys**
  - suhteessa kehon painoon / absoluuttinen
    - Estrada M et al. Functional impact of relative versus absolute sarcopenia in healthy older women. J Am Geriatr Soc 2007;55:1712-9.
  - suhteessa kehon painopisteen korkeuteen?
    - Kehon painopisteen muutos ikääntyessä?
      - Vrt. nuoriin saman kokoisiin
      - painopisteen tukialueen suhteellinen pienentyminen
  - suhteessa lonkan ja polvien nivelkulmaan?
    - Suhteellisen lihasvoiman merkitys
- **Ryhdin merkitys**
  - torson painopisteen muuttuminen ikääntyessä
    - Hyperkyfoosi, Bechterew

Tasapainon ja koordinaation testejä

Staattisia

- Tandem / semi-tandem / paralleeli seisominen (sek.)
- Yhdellä jalalla seisominen (sek.)
- Step Test
  - Tutkittava seisoo yhdellä jalalla 5 cm päässä 8.5 cm lankusta seinään päin
  - Vapaan jalan nostojen määrä lankulle ja lattialle 15 sek:n aikana

Dynaamisia

- Timed Up and Go (TUG)
  - tuolilta ylös -> 3m kävely edestakaisin -> alas (sek)
- 10m kävely (sek)

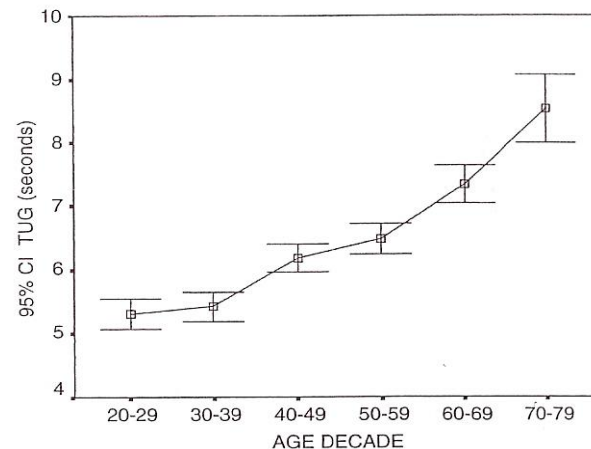
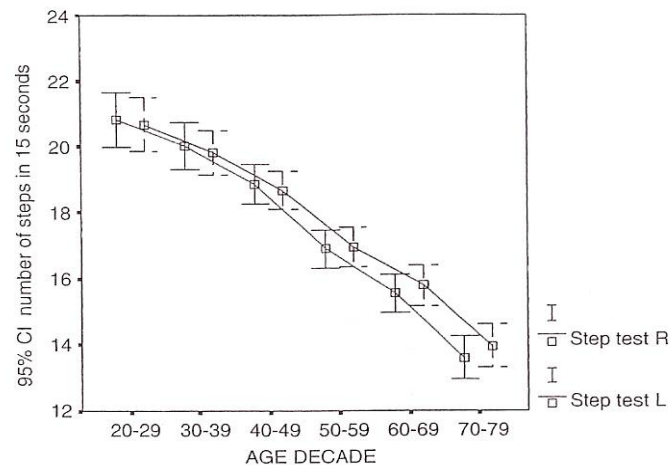

Figure 2. Age changes in step test and timed up and go test performances (95% confidence interval).

Kävelynopeus

- **Korreloi lihasvoimaan**
- **Vaatii koordinaatiota**
- **Kadun ylittämiseen liikennevaloissa $\geq 1,22-1,40$ m/s**
- **Kotiloissa $\geq 0,4-0,5$ m/s (Pohjola 2006)**

Miten selvitän kaatuilua?

- **Fyysisen toimintakyvyn testaus**
  - Lihasvoima, tasapaino, nivelten liikkuvuus
  - Kävelyn havainnointi (video?)
  - Nivelten liikkuvuus
- **Psyykkisen toimintakyvyn testaus**
  - Sydämen ja keuhkojen kuuntelu
  - Kognitio
  - Mieliala, uupuneisuus
- **Kognition ja aistitoimintojen testaus**
  - Kognitio, näkö, liike- ja tunto, tasapaino
- **Autonomisen hermoston testit**
  - Ortostaattinen koe + muut?
- **Sairauksien/piilosairauksien selvittäminen**
  - lääkitys
  - Rytmihäiriöt, huimaus, B-12, homokysteiini, Gluc, Ca, TSH jne.
- **Elimistön homeostaasin arviointi ja vaihtelu (anamneesi)**
  - Nestetasapaino (syöminen, juominen, kuumuus)
  - Ravitsemustila (painon/painon muutos)
  - Uni-valve rytmi

HRO:n pikaseula

Ensrud KE et al. Arch Int Med 2008;168:382-9.

SOF=2 kriteeriä kolmesta:

- **Tuolilta nousu ilman käsillä auttamista <5x**
- **Uupumista useimpina päivinä**
- **Tahaton painon lasku 5%/2v**

SOF/Fried vrt kontr:

- Frailty (4,5v)	OR 1,79 / 1,71
- ≥ 2 kaatumista (9v)	OR 2,44 / 2,38
- Kuolema (9v)	OR 2,37 / 2,75

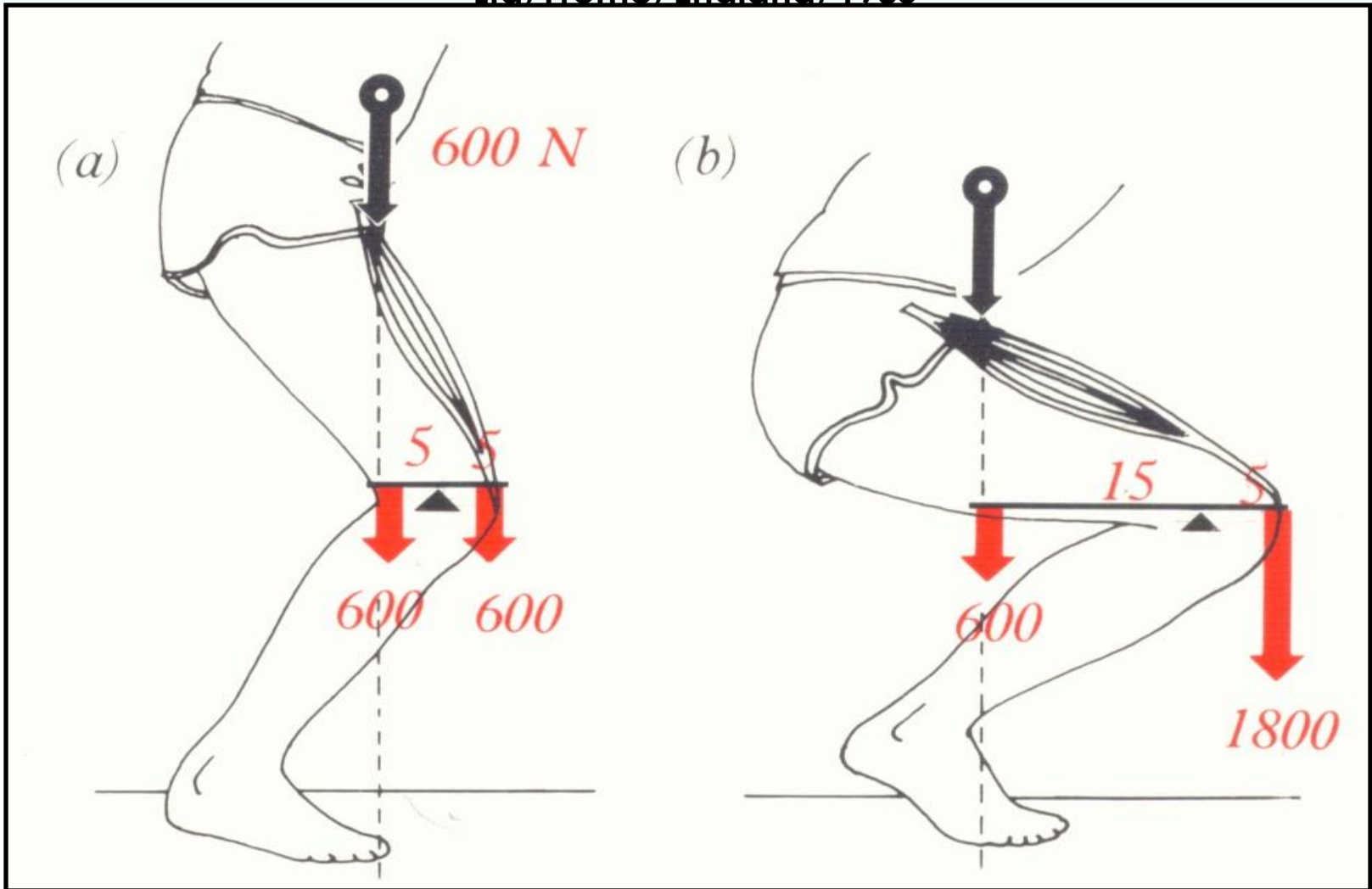
Voiman harjoittaminen suhteessa maksimaaliseen lihasvoimaan

- **Max 3 x** $\approx$ **90-95 % ("maksimaalinen")**
- **Max 6 x** $\approx$ **80-85 % ("kovatehoinen")**
- **Max 10-15 x** $\approx$ **65-75 % ("keskimääräinen")**
- **Max 30 x** $\approx$ **40-50% ("lihaskestävyys")**

lökkään ei parane kyykistellä!

Kirjasta Wirhed Rolf (ed) Athletic ability & the Anatomy of motion. Butler & Tanner Ltd. Frome, England. 1985

D-vitamiini ja iäkkäiden kaatumiset 1)

(Wenning, Clin rev BMJ 2005;330:524-6)

- **Lihasheikkous voi liittyä D-vitamiinin puutteeseen**
- **D-vitamiinilisä parantaa hermo-
lihastoimintaa**
  - Dhesi et al. Age Ageing 2004;589-95
- **Matala s-D25-OH <25ng/l assosioituu
iäkkäillä alentuneeseen suorituskykyyn**
  - Wicherts IS et al. J Clin Endocrinol Metab 2007;92:2058-65
- **D-vitamiinin 800 ky/vrk on todettu
vähentävän kaatumisia ad 47%**
- **D-vitamiinilisä >700 ky/vrk vähentää
murtumia ainakin laitoksissa asuvilla**

lääkäiden synkopee → kaatumiset

Brignole M, Age Ageing 2006;35-S2:ii46-50

Ortostaattinen hypotonia

- Osasyynä ad 30%**

Karotispoukaman yliaktiivisuus

- 20% - ad. 30%**

(McIntosh et al, Am J Med 1993;95:203-8)

Sydämen rytmihäiriöt

- ad 20%**

Heijastesynkopee

- Ad 15%**

- Vasovagaalinen (klassinen)**
- Vasodepressiivinen hyvin harvoin**

Non-synkopee kohtaukset

Brignole M, Age Ageing 2006;35-S2:ii46-50

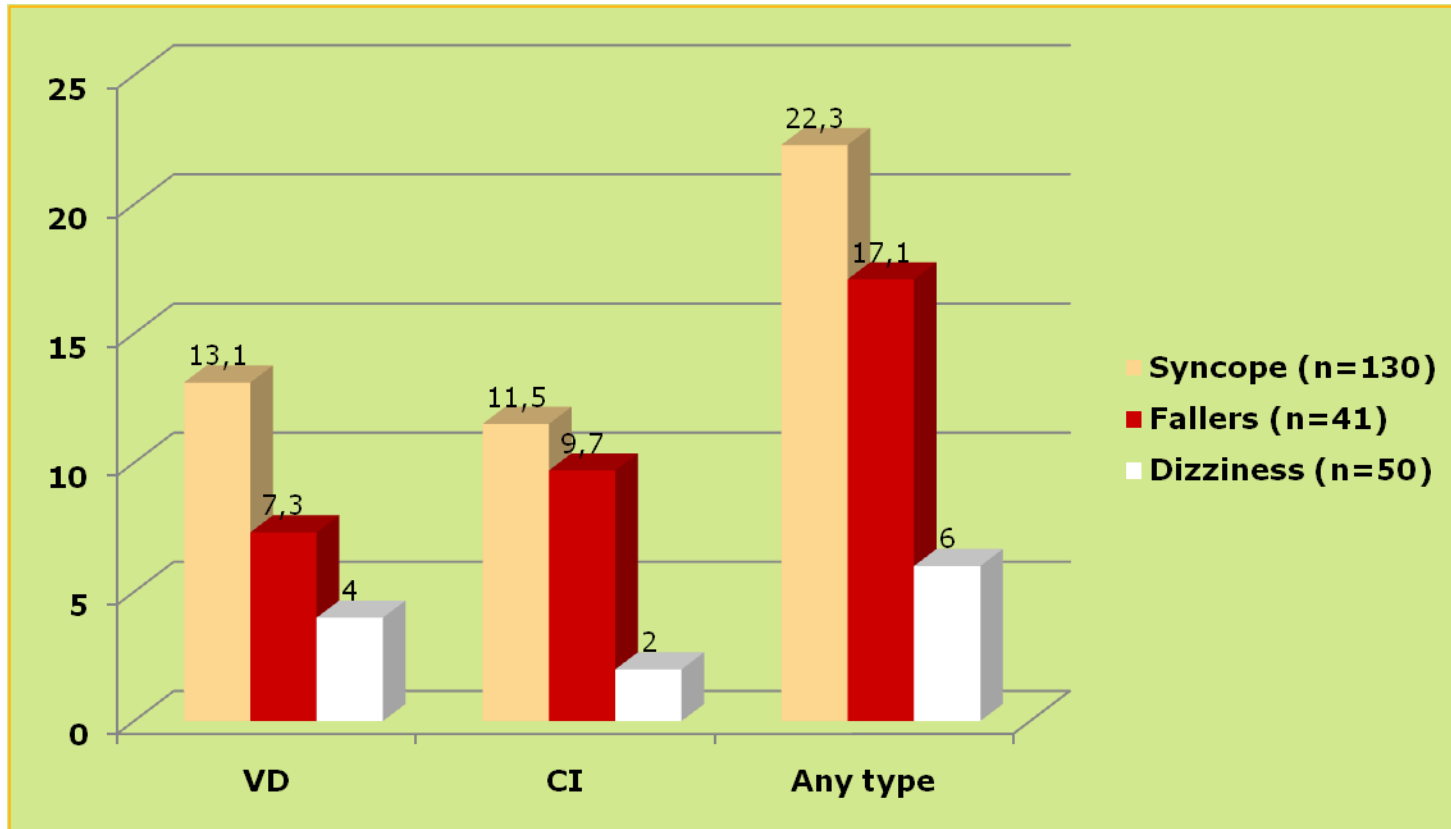
Kaatumisen syynä voi olla sairauskohtaus

- **Katapleksia**
- **Drop –atakki**
- **Psykoogeeninen pseudo-synkopee**
- **Karotis –TIA**
- **Metabolinen syy (hypoglykemia, hypoksia, hyperventilaatio/hypokapnia)**
- **Epilepsia**
- **Intoksikaatio**
- **Vertebrobasilaarinen TIA**

Karotispoukaman liikaherkkys

Kumar et al. Age Ageing 2003;32:666-669

-Obs! 11.5%:lle synkopee -potilaista pacemaker!

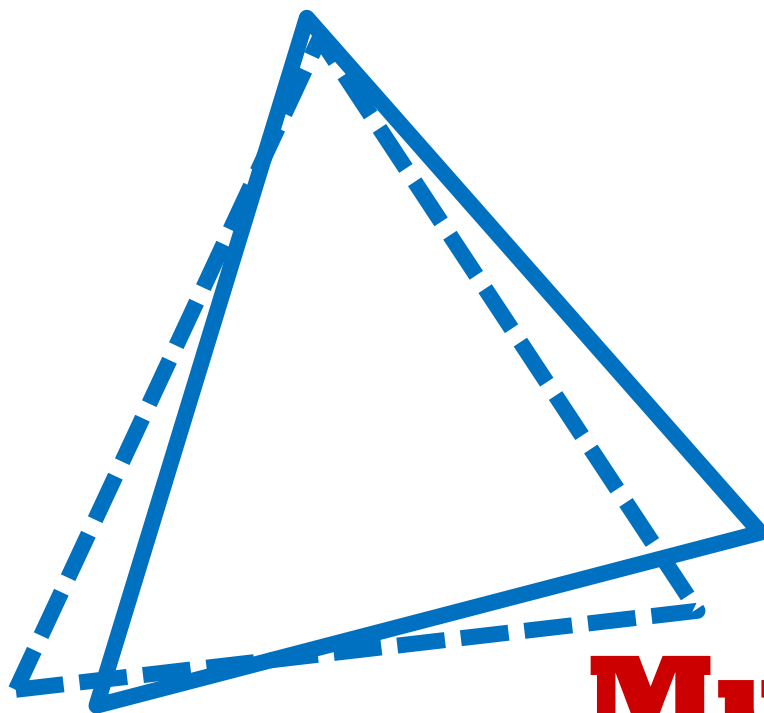
-Luottamusväleissä päällekkäisyyttä, pienet alaryhmät

-Naisilla CMS-löydös 0%, jos oireena oli huimaus ilman kaatumista

Mites kunnissa?

Liikunta

Kaatumiset

Murtumat

Original Article

Effect of Dissemination of Evidence in Reducing Injuries from Falls

Mary E. Tinetti, M.D., Dorothy I. Baker, Ph.D., R.N.-C.S., Mary King, M.D., Margaret Gottschalk, P.T., M.S., Terrence E. Murphy, Ph.D., Denise Acampora, M.P.H., Bradley P. Carlin, Ph.D., Linda Leo-Summers, M.P.H., and Heather G. Allore, Ph.D.

N Engl J Med Volume 359(3):252-261, July 17, 2008

Yhteenveto:

lääkkeitä hoitavien terveydenhuollon ammattilaisten koulutuksella voidaan väestötasolla vähentää kaatumistapaturmia!

Pelkkä kävely ei riitä!

- **AHA Guidelines 2007 iäkkäille** (Circulation 2007;116:1094-1105):

Dynaaminen harjoittelu:

- Kestävyystyypistä (kouluasteikko 5-6) liikuntaa 5 pnä viikossa ainakin 30 min kerrallaan, *tai*
- Kovatehoista (kouluasteikko 7-8) liikuntaa 3 pnä viikossa ainakin 20 min kerrallaan, *tai*
- Edellisten sekoitus

Lihaskuntoharjoittelua ainakin 2 pnä viikossa

- 8-10 lihasvoimaharjoitusta, joissa 10-15 toistoa/1-2 sarjaa
- Teho kohtalainen (kouluasteikko 5-6) tai korkea (kouluasteikko 7-8)

Tasapainoharjoittelua kotona asuville vanhuksille ainakin 3 pnä viikossa

Venyttelyharjoituksia 2 pnä viikossa

- 8-10 harjoitusta

